

Հրանուշ ՋԱԲՅԱՆ

ԿՐԿՆԱՍԵՆՈՒԹՅԱՆ ԸՄԲՈՆՈՒՄԸ 17-18-ՐԴ ԴԱՐԵՐԻ ԼՍՏԻՆԱՏԻՊ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ*

Հայտնի է, որ ժամանակակից հայերենի բայական համակարգում զգալի թիվ են կազմում այնպիսի բայերը, որոնց սեռային հատկանիշը միատարր չէ: Դրանք համապատասխան բառայթի մեջ համատեղում են երկու սեռ՝ առաջացնելով սեռային զուգահեռություն:

Այս կարգի բայերը կոչվում են կրկնասեռ բայեր, իսկ ամբողջ քերականական երևույթը՝ կրկնասեռություն:

Կրկնասեռությունը, կապված լինելով բայի սեռի քերականական կարգի և մասնավորապես սեռային տեղաշարժերի հետ, հատուկ է հայերենի պատմական զարգացման բոլոր շրջաններին և պայմանավորված է զանազան հիմունքներով ու գործոններով:

Կրկնասեռ բայերի ըմբռնումը կապված է գրաբարում և արդի հայերենում դրսևորվող որոշակի առանձնահատկությունների հետ: Արդի շրջանում կրկնասեռ են համարվում այն բայերը, որոնք համատեղում են չեզոք և ներգործական սեռերի իմաստներ, իսկ գրաբարում այս կամ այն չափով կրկնասեռություն են դրսևորում հասարակ սեռի բայերը, որոնք համատեղում են ներգործական և կրավորական սեռերի իմաստներ:

Հինհայերենյան բնագրերի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ գրաբարում էլ կան ներգործաձև բայեր, որոնք համատեղում են չեզոք և ներգործական սեռերի իմաստներ, սակայն հին շրջանի քերականները կա՛մ ընդհանրապես չեն նկատում այդ երևույթը, կա՛մ նույն բայի՝ միննույն ժամանակ հայցական և այլ հոլովներով լրացումներ ընդունելու փաստը կապում են զուտ հոլովառության և ոչ նույն բառայթում երկու սեռային իմաստների համատեղման հետ: Այդ բայերը՝ որպես կանոն, գրաբարի քերականները դասդասում են տարբեր խմբերի մեջ՝ անտեսելով վերջիններիս խնդրատական առանձնահատկությունը:

Հայ պատմական քերականագիտության մեջ բայասեռի քննության հարցն առանձնակի ուշադրության է արժանանում 17-րդ դարի լատինատիպ քերականություններում /ըստ Գ. Ջահուկյանի՝ 17-րդ դարի սկզբներից մինչև 18-րդ դարի 3-րդ քառորդ/¹: Այս շրջանում տրվում է բայի սահմանումը. բայ ասելով՝ հասկանում են միայն դիմավոր /Ռիվոլա/, ապա՝ դիմավոր և անդեմ՝ բայերը /Գալանոս, Հովհաննես Հովով, Ոսկան Երևանցի և այլք/:

* Հոդվածն իրրեւ գեկուցում ներկայացվել է Գյումրիում 2013թ. հոկտեմբերի 4-6-ը կայացած «Պատմամշակութային ժառանգություն և արդիականություն» միջազգային գիտաժողովում:
¹ **Ջահուկյան Գ.**, Գրաբարի քերականության պատմություն, Եր., 1974, էջ 11-26:

Բայրը քննելիս քերականներն առաջնորդվում են իմաստաբանական և ձևաբանական /Գալանոս², իմաստային /Ոսկան Երևանցի,³ Հովհաննես Հոլով⁴/ ձևաբանական, շարահյուսական և իմաստային /Հ. Ջուղայեցի, Խ. Կարնեցի⁵/ սկզբունքներով:

Քննության են ենթարկվում բայի քերականական կարգերը, մասնավորապես՝ սեռը: Տրվում է սեռի քերականական կարգի անվանումը՝ տրամադրություն /Թրակացի և մեկնիչներ/⁶, սեռ /Միմեոն Ջուղայեցի⁷ և Հովհաննես Ջուղայեցի/ և սեռ /Գալանոս⁸: Փորձ է արվում բնութագրելու բայի առանձին սեռերը, որոշվում են նաև սեռերի տեսակները և թիվը: Բացի ներգործական, կրավորական և չեզոք սեռի բայերից՝ առանձին սեռեր են համարվում նաև ձայնակրական /Գալանոս, Ոսկան Երևանցի, Հովհաննես Հոլով, Կարնեցի/ և անցողական /Գալանոս, Կարնեցի/ սեռերը:

Սեռի տեսակների թվի հարցում քերականները համակարծիք չեն. ոմանք ընդունում են բայի վեց սեռ /Կդեմես Գալանոս, Խաչատուր Կարնեցի/, ոմանք՝ հինգ /Ոսկան Երևանցի, Հովհաննես Հոլով/, ոմանք՝ չորս /Միմեոն Ջուղայեցի/ և ոմանք՝ երեք /Հովհաննես Ջուղայեցի/: Չնայած որոշ քերականներ բայի սեռերի թիվը հասցնում են վեցի՝ ընդունելով նաև անցողական, հասարակ, ձայնակրական սեռերը, բայց բոլորն էլ բնութագրում են ներգործական, կրավորական և չեզոք սեռի բայերը:

Եթե սեռի կարգի ըմբռնումն անգամ հին շրջանի քերականություններում որոշակի հակասություններ ունի, բնականաբար, այնպիսի նուրբ հարց, ինչպիսին բայական կրկնասեռության հարցն է, պետք է անտեսվեր կամ շրջանցվեր հին շրջանի քերականների կողմից:

Խոսելով սեռերի մասին՝ Գալանոսը փորձում է բնութագրել դրանցից յուրաքանչյուրը և բերում է համապատասխան բայաշարքեր: Վերջիններիս մեջ մեծ թիվ են կազմում գրաբարի բառարաններում հիշատակված կրկնասեռ կամ սեռային գուգահեռություն ունեցող բազմաթիվ բայեր, բայց քերականը դրանց խնդրառական առանձնահատկությունը չի նկատում: Խոսելով «հասարակ» կոչվող բայերի մասին՝ Գալանոսը սահմանում է, որ վերջիններս համատեղում են ներգործական և կրավորական սեռի իմաստներ, բայց օրինակների թվում հիշատակում է նաև ներգործական և չեզոք սեռերի իմաստներ համատեղող /այսինքն՝ կրկնասեռ/-եմ վերջավորությամբ բղխեմ բայը⁹:

² Գալանոս Կ., *Քերականական և տրամաբանական ներածութիւն առ յիմաստասիրութիւնն շահելոյ*, Հոռոմ, 1645, էջ 138:

³ Երևանցի Ո., *Քերականութեան գիրք*, Սմստերդամ, 1666, էջ 21:

⁴ Կոստանդնուպոլսեցի Յ., *Չոութիւն հայկաբանութեան*, Հոռոմ, 1674, էջ 140:

⁵ Կարնեցի Խ., *Գիրք քերականութեան*, Լիվոռնո, 1696, էջ 66:

⁶ Адоиц Н. Дионисий Фракийский и армянские толкователи, Петроград, 1915, 13.

⁷ Ջուղայեցի Ս., *Գիրք, որ կոչի քերականութիւն*, Կ. Պոլիս, 1725, էջ 64:

⁸ Գալանոս Կ., *նշվ. աշխ.*, էջ 138:

⁹ Գալանոս Կ., *նշվ. աշխ.*, էջ 140:

Այս առումով հետաքրքիր օրինակներ կան նաև չեզոք սեռի բայաշարքում, ինչպես, օրինակ՝ *ծառայեմ, աղօթեմ, յառեմ, բնակեմ, յենում, երդնում, զգենուլ* բայերը, որոնք գրաբարի բառարաններում դիտվում են իբրև կրկնասեռ կամ սեռային զուգահեռություն ունեցող բայեր: Ինչպես ցույց են տալիս բառահոդվածները և բնագրային օրինակները, այս բայերում սեռային հատկանիշը միատարր չէ:

Օրինակ՝ *աղօթել* բայը Գալանոսը համարում է չեզոք սեռի բայ¹⁰, մինչդեռ գրաբարում բայը կրկնասեռ է /ՆՀԲ, 47, ԳԲ, 36, ԱԶԲ, 21, ՀԲԲ, 32/: Բերենք բնագրային օրինակներ. «Ի դէմս հոգւոյն սրբոյ զայս *աղօթեցի* /ՆՀԲ, 47/», «*Աղօթեա* յուսով /ԵԿ, 300/» և այլն: «Յաղագս կառուարութեան բային» գլխում Կ.Գալանոսը խոսում է բայերի խնդրատեսակի մասին՝ 300-ից ավելի բայեր բաժանելով 16 խմբի¹¹:

Վերոնշյալ 16 խմբերի մեջ էլ կան կրկնասեռ բայեր, որոնք խմբավորվում են այլ բայերի հետ /միասեռ/: Միայն առաջին 4 խմբի բայաշարքերում կա մոտ 30 կրկնասեռ բայ. դրանք են՝ *նստիմ, համարիմ, վճարեմ, ցանկանամ, հաղորդիմ, նմանիմ, համաձայնիմ, հնազանդիմ, համեմատիմ, հաճիմ, միաբանեմ, հարեմ, խոստովանիմ, դաւանեմ* և այլն: Նշվածից կարելի է ենթադրել, որ հեղինակն ընդհանրապես կրկնասեռության երևույթ չի դիտարկում:

Հովհաննես Հոլովը ևս, խոսելով բայերի մասին, սխալվում է որոշ բայերի սեռը որոշելիս, օրինակ՝ *ննջեմ* /ՆՀԲ, Բ, 433/ և *հսկեմ* /սկեմ/ /ՆՀԲ, Բ, 719/ բայերը գրաբարում ունեն սեռային զուգահեռություն՝ նր//ձբ, որոշ բայեր՝ կրկնասեռություն, ինչպես՝ *մեղանչեմ* /ՆՀԲ, Բ, 247/, *զարմանայ* /ՆՀԲ, Ա, 271/, իսկ քերականը դրանք դասում է չեզոք սեռի բայերի մեջ¹²:

Հ. Հոլովն անդրադառնում է բայերի կիրառությանը և խնդրատեսակները: Նա քննության է ենթարկում մոտ 400 բայ՝ դրանք բաժանելով 2 խմբի¹³: Ինչպես նախորդ հեղինակի մոտ, այստեղ ևս թվարկվող բայերի շարքում հանդիպում են բազմաթիվ կրկնասեռ բայեր, օրինակ՝ *ընծայեմ, ընձեռեմ, համեմատեմ, գումարեմ, մերժեմ, մաղթեմ, ժոռեմ* և այլն, բայց այս դեպքում էլ դրանք որպես այդպիսիք չեն ներկայացվում:

17-րդ դարի 30-90-ական թթ. հունա-լատինատիպ կոչված քերականություններում /Միմեոն Ջուդայեցի, Հովհաննես Ջուդայեցի և Խաչատուր Կարնեցի/ կրկնասեռության քննության առումով հետաքրքրություն է ներկայացնում Խաչատուր Կարնեցու աշխատությունը:

Խոսելով բայերի հոլովատության մասին՝ Խ. Կարնեցին այս հարցը քննում է՝ շեշտը դնելով բայի նշանակության վրա: Չնայած այդ հանգամանքին՝ նա կրկնում է նախորդների սխալը՝ կրկնասեռ կամ սեռային զուգահեռություն ունեցող բազմաթիվ բայեր դասելով չեզոք սեռի բայերի մեջ, ինչպես, օրինակ՝ *ննջել, զարմանայ, տիրել, ծառայել, յենուլ, բխել, ծագել, հրաժարել, զարշել*¹⁴ և այլն:

¹⁰ Գալանոս Կ., նշվ. աշխ., էջ 140:

¹¹ Նույն տեղում, էջ 225-248:

¹² Կոստանդնուպոլսեցի Յ., նշվ. աշխ., էջ 141:

¹³ Նույն տեղում, էջ 178:

¹⁴ Կարնեցի Խ., Գիրք քերականութեան, Լիվոնոն, 1696, էջ 78-80:

Ինչպես տեսնում ենք, հայ մատենագրության մեջ վկայված են բազմաթիվ կրկնասեռ բայեր, որոնք համատեղում են ներգործական և չեզոք սեռերի իմաստներ, սակայն այս շրջանի քերականներից ոչ մեկը չի արձանագրում այդ երևույթը:

Պատճառը, ամենայն հավանականությամբ, լատինատիպ քերականությունների գործնական-տեխնիկական բնույթն էր, որը չէր ենթադրում հին բնագրերի գիտական ուսումնասիրություն՝ դրանից բխող հետևություններով: Ինչպես նշում է Գ. Ջահուկյանը, «Բոլոր լեզուների համար կիրառվում են քերականական միևնույն, բոլորի համար սովորական դարձած սխեմաները»: Օրինակ բերելով Կ. Գալանոսին՝ նա գրում է. «Գալանոսը նկարագրում է գրաբարը այնպես, ինչպես այն հանդես է գալիս 17-րդ դարի լատինաբան երկերում՝ գուրկ խոսակցական հիմքերից»¹⁵: Թերևս նույնը կարելի է ասել նաև մյուս քերականների մասին:

Կարծում ենք, այս երևույթի արմատներն ավելի խորն են. ինչպես վկայում է Հ. Աճառյանը, «Հնդեվրոպական նախալեզուն էլ չգիտե զանազանել բայի սեռը. Արմատն ինքնին չի կարող ցույց տալ, թե բայը ինչ սեռ է. միևնույն արմատը և միևնույն բունը թե՛ ներգործական, թե՛ չեզոք և թե՛ կրավորակերպ է միանգամայն: Բացի սրանից ներգործական և չեզոք խոնարհվում են միատեսակ»¹⁶: Այնուհանդերձ, հնդեվրոպական նախալեզուն, ինչպես ժամանակակից շատ լեզուներ, չեզոք սեռ չունի. «Հնդեվրոպական նախալեզուն ճանաչում է երկու սեռի բայ՝ ներգործական և հասարակ»¹⁷: Այսպիսով՝ հնդեվրոպական հիմք-լեզուն, ինչպես նաև հնդեվրոպական լեզվաընտանիքի քույր լեզուներից շատերը /հայերեն, լատիներեն, հունարեն, ժամանակակից լեզուներից՝ ռուսերեն, անգլերեն, ֆրանսերեն և այլն/ ունեն հասարակ սեռ: Հետագայում հնդեվրոպական նախալեզուն ջնջում է այդ սեռը, որը վերանում է նաև ժամանակակից շատ լեզուներում, այդ թվում նաև հայերենում, բայց որոշ լեզուներում պահպանվում է, ինչպես ռուսերենում, անգլերենում և այլն:

Տվյալներ չունենք, թե երբևից հայերենի բայական համակարգում «հայտնվեցին» արդի ըմբռնմամբ կրկնասեռ /նր, չր/ բայերը, բայց որ գրաբարի դասական շրջանում դրանք արդեն կան, անվիճելի է: Ինչպես վկայում են բնագրային օրինակները, հայերենը 5-րդ դարում ունի թե՛ հասարակ, թե՛ կրկնասեռ բայեր, բայց երկրորդ տեսակը ճանաչված չէ, քանի որ հայերենը մշակվել է այն լեզուների օրինակով, որոնք չունեն նր, չր համատեղումներ: Այդ իսկ պատճառով նր, չր իմաստների համատեղումը բայերի մեջ նկատվել է միայն 18-րդ դարի ինքնուրույն քերականություններում: Այս շրջանում ինչ-որ չափով փոխվում են հայերենի ուսումնասիրության սկզբունքները. «Պահանջ է առաջադրվում գրաբարի քերականության շարադրանքը հիմնել տեքստերի բարեխիղճ ուսումնասիրության վրա»¹⁸:

Շարունակվում է բայասեռի քննությունը: Յոհան Շրյոդերը տարբերում է հինգ սեռի բայ՝ ներգործական, կրավորական, «չեզոքական», «հասարակ» և «ան-

¹⁵ *Ջահուկյան Գ.*, *նշվ. աշխ.*, էջ 9:

¹⁶ *Աճառյան Հ.*, *Լիակատար քերականություն հայոց լեզվի*, հ. 4, Ա, Եր., 1959, էջ 79:

¹⁷ *Նույն տեղում*, էջ 79:

¹⁸ *Ջահուկյան Գ.*, *նշվ. աշխ.*, էջ 175:

ցողական»¹⁹: Կրկնելով իր նախորդների սխալը՝ Շրյոդերը չեզոք սեռի բայերի մեջ է դասում նաև որոշ կրկնասեռ բայեր, ինչպես օրինակ՝ *ննջել* և այլն:

Բայը հանգամանակից քննության է ենթարկում Մխիթար Մեբաստացին: Նա նույնացնում է խոնարհման ձև և սեռ հասկացությունները²⁰: Քերականը, խոսելով որոշ ձայնակրական բայերի մասին, նկատում է, որ նրանք թեև չունեն «անցողականի» ձև, բայց ունեն անցողականի իմաստ: Որպես օրինակ բերվում են *ծաղկեմ, երկմտեմ, զինուորեմ, յուսահատեմ, խոտորեմ* բայերը և նշվում, որ դրանք ունեն նաև ծաղկեցուցանեմ, երկմտեցուցանեմ... իմաստները²¹: Այդ բայերը գրաբարում պարզապես ունեն սեռային զուգահեռություն. երկրորդ սեռի իմաստն արտահայտում են լծորդի փոփոխությամբ. այդ են վկայում գրաբարի բառարանները. Ծաղկեմ /ՆՀԲ, Ա, 1003, ԱԶԲ, 401, ԳԲ, Ա, 602, ՀԲԲ, 323/, զինուորեմ /ՆՀԲ, 735, ԱԶԲ, 294, ԳԲ, 441, ՀԲԲ, 25/, խոտորիմ /ՆՀԲ, 970, ԱԶԲ, 388, ԳԲ, 583, ԳՈՒԲ, 160, ՀԲԲ, 288/, յուսահատեմ /ՆՀԲ, Բ, 376, ԱԶԲ, 600, ԳԲ, 252/:

Քերականը խոսում է բայի լծորդի, դրա հետ նաև իմաստի փոփոխության, պարզ և -ան սուկածանցով տարբերակների գոյության /եղծել-եղծանել և այլն/ մասին, բայց ոչ մի հանգամանք կրկնաստեղծության հետ չի կապում:

Մեբաստացու կողմից քննվող բոլոր բայախմբերում կան կրկնասեռ կամ սեռային զուգահեռություն ունեցող բայեր: Քերականը միանգամայն այլ մեկնաբանություն է տալիս, ասենք, որևէ չեզոք սեռի բայի՝ հայցական հոլովով լրացում առնելու փաստին: Օրինակ՝ խոսելով *մերկել* բայի մասին՝ գրում է. «Թեպետ է ընդմիջակերպ չեզոքական, սակայն այսու ձայնի մերթ փոխանակ բացառականի խնդրոյն առնելով զհայցական վարի որպէս գներգործական»²²: Այստեղ խոսքն ընդամենը կրկնասեռ բայի մասին է, որն ունի թե՛ «մերկանալ», թե՛ «մերկացնել» իմաստները /ՆՀԲ, Բ, 254, ԱԶԲ, 557, ԳԲ, Բ, 177, ԳՈՒԲ, 244/, այստեղից էլ՝ խնդրառական առանձնահատկությունը: Ուզում ենք ընդգծել այն փաստը, որ քերականական այս հատկանիշը խարսխվում է բառիմաստի վրա: Եթե բայն ունի թե՛ ներգործական, թե՛ չեզոք սեռի իմաստներ, ապա պահանջելու է մի դեպքում հայցական, մյուս դեպքում՝ այլ հոլովով լրացում: Իմաստային տարբերակումները առաջ են բերում սեռային տարբերակումներ, մինչդեռ հայ քերականները նման դեպքերում կարծեք փորձում են ուղղել լեզվի «սխալը»՝ նշելով «ճիշտ» տարբերակը, ինչպես վարվում է Մեբաստացին. «Մեկացայ զպատմուճանն իմ, փոխանակ դնելոյ մերկացայ ՚ի պատմուճանէ իմմէ»:

Մեբաստացին բնութագրում է սեռի և բնության խնդիրները²³: Նա քննում է մոտ 600 ներգործական և մոտ 500 չեզոք սեռի բայեր: Այս շարքերում հայտնվել են թե՛ կրկնասեռ, թե՛ միասեռ բայերը, որովհետև քերականը հարցի քննությունը կա-

¹⁹ *Չափուկյան Գ*, նշխ. աշխ., էջ 190-191:

²⁰ *Մեբաստացի Մ.*, Քերականութիւն գրաբարի լեզուի հայկազեան սեռի, Վենետիկ, 1730, էջ 305:

²¹ *Մեբաստացի Մ.*, Քերականութիւն գրաբարի լեզուի հայկազեան սեռի, Վենետիկ, 1730, էջ 340:

²² Նույն տեղում, էջ 342:

²³ Նույն տեղում, էջ 394-95:

տարել է այլ սկզբունքով. կրկնաստեռությունն ընկալել է որպես բայի պահանջած խնդրի՝ հայցականով և մեկ այլ հոլովով արտահայտվելու հատկություն:

Պաղտասար Դպիրը, քննելով բայերի հոլովառությունն ըստ սեռի, առանձնացնում է ներգործական սեռի մոտ 200 բայ: Ընդգծելով այն փաստը, որ «ներգործականաց ոմանք զհայցականն միայն առնուն»՝ Պ. Դպիրը թվարկում է 26 բայ, որոնց մեջ հիշատակում է նաև *նեղել, գովել, բախել, բանալ* բայերը, որոնց մեջ, ի տարբերություն մյուսների, սեռային հատկանիշը միատարր չէ²⁴:

Ներգործական բայերի հոլովառության մասին խոսելիս հեղինակն անում է ուշագրավ դատողություններ, մասնավորապես՝ «Ձի բայք ոմանք ներգործականք յո՛յժ սակաք զկրողականն իւրեանց՝ վերջնահոլով տրականաւ առնուն և ոչ հայցականաւ որպէս այլոց է սովորութիւն»²⁵: Որպէս օրինակ՝ հեղինակը բերում է հետևյալ բայերը՝ *հաղթել, տիրել, իշխել, առաջնորդել, երկրպագել*: Ինչպէս ցույց են տալիս գրաբարի բառարանները, նշված բայերը կրկնասեռ են, ինչով էլ բացատրվում է վերջիններիս՝ նաև այլ հոլովով խնդիր պահանջելու հատկանիշը: Տիրել-նր, չք- / ՆՀԲ, 878, ԱԶԲ, 783, ԳԲ, 561/, իշխել-նր, չք- / ՆՀԲ, 866, ԱԶԲ, 346, ԳԲ, 521/, առաջնորդել-չք, նք, կք- / ՆՀԲ, 291, ԳԲ, 173/ երկրպագել-նք, կք- / ՆՀԲ, 703, ԱԶԲ, 281, ԳԲ, 415/:

Չեզոք սեռի բայերի հոլովառության մասին խոսելիս Պ. Դպիրն առանձնացնում է դրա մի քանի խումբ²⁶: Նա քննում է 167 բայ, որից 54-ը, ըստ գրաբարի բառարանների, ունի կրկնաստեռություն կամ սեռային զուգահեռություն /մոտ 30 տոկոսը/, սակայն հեղինակը այդ փաստը որպէս կրկնաստեռություն չի դիտարկում:

Այսպիսով՝ 17-18-րդ դարերի լատինատիպ քերականություններում առանձնացվում են սեռի և բառիմաստի պահանջով դրվող հիմնական լրացումները՝ ուղիղ խնդիր /ներգործական սեռ/, ներգործող խնդիր /կրավորական սեռ/ և անուղղակի խնդիրներ և պարագա /չեզոք սեռ/:

Որոշ հեղինակներ /Մ. Մեքաստացի, Պ. Դպիր/ նկատում են շատ բայերի՝ երկու սեռի նշանակությամբ պայմանավորված՝ տարբեր հոլովներով լրացումներ ընդունելու փաստը, սակայն ոչ մեկը դա չի կապում կրկնաստեռության հետ:

Չնայած այն հանգամանքին, որ քերականներից շատերն անդրադառնում են մինևույն բառարանային բառությամբ ներգործական և կրավորական իմաստների համատեղման իրողությանը, քերականներից և ոչ մեկը չի նկատում ներգործական և չեզոք սեռերի իմաստների համատեղումը բայական մինևույն բառային շրջանակներում. գրաբարում կրկնաստեռություն և սեռային զուգահեռություն ունեցող բազմաթիվ բայեր զետեղվում են միասեռ բայերի շարքերի մեջ:

²⁴ Դպիր Պ., *Քերականութիւն*, Կ. Պոլիս, 1771, էջ 389:

²⁵ Նույն տեղում, էջ 401:

²⁶ . Նույն, էջ 406-419:

Հ Ա Մ Ա Ռ Ո Տ Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Յ Ո Ւ Ն Ն Ե Ր

- ԱԶԲ - Առձեռն բառարան հայկազեան լեզուի, Վենետիկ, Ի սուրբ Ղազար, 1865
 ԳԲ - Ռ. Ղազարեան, Գրաբարի բառարան, Երևան, 2000:
 ԳՈՒԲ - Լ. Խաչատրյան, Գրաբարի ուսումնական բառարան, Երևան, 2013:
 ՀԲԲ - Ստ. Մալխասեանց, Հայերէն բացատրական բառարան, Երևան, 1944-1945:
 ՆՀԲ - Նոր բառգիրք հայկազեան լեզուի, հ.1, Երևան, 1979, հ. 2, Երևան, 1981:
 ԵԿ - Հայկական համաբարբառ, Եզնիկ Կողբացի, Եղծ աղանդոց, Երևան, 1972:
 կբ - կրավորական սեռի բայ
 ձբ - ձայնակրական բայ
 նբ - ներգործական սեռի բայ
 չբ - չեզոք սեռի բայ

ВОСПРИЯТИЕ ДВУЗАЛОГОВОСТИ В ЛАТИНОТИПНОЙ ГРАММАТИКЕ 17-18 ВЕКОВ

___ *Резюме* ___

___ *Г. Забян* ___

В статье рассматривается восприятие двузалоговости глаголов в латинотипной грамматике 17-18 веков. В грамматических трудах этого периода, имевших практико-технический характер, классифицируются дополнения, обозначающиеся залогом глагола со значением смыслового требования. В некоторых глаголах наблюдается факт принятия (или использования) дополнений, обусловленных значениями двух залогов, которые выражаются разными падежами.

В отличие от габара (древнеармянского), где в какой-то мере двузалоговость проявляется глаголами “простого” залога (смысловое совмещение действительного и страдательного залогов), смысловое совмещение среднего и действительного залогов (в современном понимании двузалоговость глаголов) грамматики или лингвисты не отделяют их и рассматривают как глаголы, имеющие один залог.

Տեղեկություններ հեղինակի մասին
 Զաքյան Հրանուշ Սուրենի - բ.գ.թ., դրոցենտ, Մ.Նալբանդյանի անվ.
 ԳՊՄԻ հայոց լեզվի ամբիոն, Email: hmardoyan71@mail.ru